

kaj mi srce še upa, kaj želi,
kot bolj goreče še v oči ti zreti,
kot v misli nate toniti slasti?

Prevedel Alojz Gradnik

ALDEBARAN

Jurij Oleša

Na klopi je sedela družba: dekle, fant in učen starček. Bilo je poletno jutro. Nad njimi se je košatilo mogočno drevo z duplom. Iz dupla je lahno zaudarjalo po zatohlosti. Starčka je spreletel spomin na otroško potikanje po kleti.

Fant je dejal:

»Danes imam ves dan prosto.«

»Jaz tudi,« je dejal starček.

Dečko je delal kot strojnik na valjarju Buffalo. Valjal je asfaltna cestišča. Bil je Letonec s priimkom Cvibol. Saša Cvibol.

Prišlo je cigansko dekletce, veliko ko metlica.

Ponudilo je lilije.

»Poberi se!« je zarenčal učeni starček.

Saša Cvibol se je razburil.

»Lej ga no,« se je začudil starček, »kako se mu je raztajalo srce. Kaj čudno je slišati, kako komsomolec zagovarja potepuštvost.«

»Saj je še otrok!« se je potegnili zanjo dekle.

»Otrok? Povejte mi, prosim, mar je potemtakem socializem krščanski raj za otroke in berače?«

Starček je govoril zvonko, s tenorjem. Sicer pa je bil kaj čeden, eden tistih, ki kade, pijejo, ne drže diete, spe na levi strani in govore o sebi: »Oho!«

Ime mu je bilo Boemski. Bil je sodelavec pri Veliki sovjetski enciklopediji.

Zaljubljen je bil v dekle. Sedela je poleg njega. Roko je položila na fantovo koleno. Tedaj je starček vprašal:

»Morebiti motim?«

Fant je vzdihnil in snel kapo. Okrogla rdečearmejska glava je bila na kratko ostrižena. Bil je plavolasec. Glava se je bleščala ko juha. Šel si je z roko preko temena.

Starec je vstal in vrgel ogorek v duplo.

»S Sašem tako in tako misliva na reko,« je dejalo dekle.

Starca nista povabila na reko.

»Spremite naju do avtobusa,« ga je povabilo dekle.

Napotili so se. Ona je stopala za korak pred njima.

Boemski ji je gledal v hrbet in premišljal:

»Ne, to ni ljubezen. Pohota je. Strahopetna starčevska pohota. Pojedel bi te. Slišiš? Pojedel bi te, začenshi pri vratu, pri lopaticah.«

»Kakšna krasotica!« je spregovoril Cvibol.

Te zanosne besede je povedal s poudarkom. In zvene le so možato. Zanos in možatost sta dala besedam plaho strastnost. In starcu se je vzbudila zavist.

»Katja, vaš izvoljenec je podoben Rimljanu!« je zaklical dekletu.

»Iz Rige sem,« je dejal Cvibol.

»No, pa kaj? Ista pesem. Vojak. Red Hramovnikov.«

»Ne več Hamovnikov,« se je čez ramo oglasila Katja, »zdaj se imenuje Frunzenski rajon.«*

Prišli so na postajo.

»Kaj pa, če bo dež?« je vprašal Boemski.

»Ne bo ga,« ga je zavrnil Cvibol.

Pogledali so v nebo. Bilo je čisto. Sinje nebo.

»Dež je sovražnik zaljubljenecv,« je razlagal starček, »goni jih z vrtov. Hudoben čuvaj morale.«

Prispel je avtobus.

Učenemu starčku še na svidenje nista utegnili reči.

Videl je Katjo, kako se oddaljuje po stopnicah. Stopila je skozi vrata. Veter ji je vlekel pod krilo in postala je podobna hiacinti.

Boemski je šel, ne da bi bil vedel kam.

Bil je velik in postaven. Stopal je ko mladenič. Črna pelerina se mu je razpirala. Na sivih kodrih mu je čepel črn klobuk. Bil je eden tistih pešcev, ki se jih psi boje. Takšen pešec stopa po cesti. Pes, ki mu priteče nasproti, se iznenada ustavi, za hip zabode vanj oči in jo ucvre na drugo stran. Tam se plazi ob strani, se ustavlja, čeravno je pešec že daleč, in bulji za njim.

Boemski je hodil in premišljal o dekletu. »Punca in pol. Taka je, da ji ni enake, pa se ne zaveda. V drugačnih razmerah bi po svoje vrtela zgodovino.« Jel je premišljati o stoletju razsvetljenega absolutizma. Grofica du Barry. In še marsikaj. Direktorij. Barras. Bonapartejev vzpon. Madame Récamier. Ženske so govorile latinsko. Iskrivost duha. Niti politike v drobni ročici. George Sand. Chopin. Ida Rubinstein.

* Hramovniki — člani katoliškega viteškega reda templarjev; Hamovniki — mestna četrt v Moskvi.

Saša Cvibol.

»Vojak,« je pomislil Boemski. »Don José. Klavrna zgodba. Mlad komunist se je zaljubil v Carmen. Saša Cvibol, prostodušen pastir, se je ujel na limanice. Zanimivo. Ves nor je nanjo. Kako bi ne bil! Še sanja se mu ne, v čem je njena moč. Prav tak je kot zijalo na semnju, ki prime za električno ročko in se zvija in ne ve, kaj ga zvija. Komunist. Smešno. Komsomolka. Smešno. Že čedno število let tlačim zemljo. Pomnim, kako so v Parizu plesali cancan. Vse vem, vse sem videl, vse razmislil. Zelo star sem, Katenjka. Dreyfusova afer a sem, kraljica Victoria, otvoritev Sueškega kanala. Cvibol, ki ga imate radi, vam tvezi mnogo čudovitega o graditvi, o socializmu, o znanosti, o tehniki, ki prevzgaja človeka. Ah, Katjuša, vaš mladi zaljubljenec vam klati o razrednem boju... Smešno. Lahko mu je govoriti o čemer že bode, saj se koplje v vašem smehljaju. Jaz pa, ki sem dvakrat starejši od Hudožestvenega teatra in ki se mu vi ne smejete, vam modro govorim s parafrazo poeta: ljubezni vsi razredi so pokorni...

Ta hip se preoblačita v kaki kabini na kolen. Pod koli stoji nepremična bazaltna voda. Šumita. Tamkaj je slišati šum, vzklike, tlesk golega telesa v leseni kabini, kjer se mladina slači. V okolici je videti reko, ograjo, zastavice, čolne. Na reki pljuskotajo vesla. Zdaj gresta iz lesene kabine in stopata po vročih deskah. Nekje igra godba. Od tega se trese ozračje. Hkrati z njim se prične tresti lesena stavba. Z desak leti žaganje. Ah, mar ni najboljša prisposodba človeškega življenja zastava, ki plapola v sinjini poletnega neba, medtem ko v daljavi igra vojaška godba?«

Prišel je domov in legel.

Prepuštil se je igri domišljije.

Takšne ženske postanejo žrtev ubojev.

Pariz! Pariz! V domišljiji je gledal strašen prizor. To, česar ni bilo. Dramo. Konec drame. Razplet dogodkov, nujno posledico Katjine lepote, kot se mu je dozdevalo.

Uboj.

Ona bega po sobi. Stoli padajo po tleh. Zrcalna omara se odpre v divjem blišču. A ta, ki jo zasleduje — on sam, starec, čigar razsodnost je zmedla strast — strelja v ogledala. Šest strellov. Črepinje. Tišina. Sredi sobe stoji z dlanjo na čelu. Rožnate tapete. Ples prahu v snopu sončne svetlobe. Sosedje prihajajo. Vidi jo sivolasega starca. Blagorodni, žareči starec spominja na Turgenjeva.

Katero stoletje? Katera leta? Kje se godi? Mar ni prav vseeno? Ljubezen in smrt. Večni zakoni spola.

Odpre se omara. Po strani se zvali iz nje truplo in z glavo trešči ob parket.

»Pustite me!« kriči starec in se vrže na truplo. Tuli, rjove z globokim »ce« neutešene strasti. Glavo položi med razprte dekletove prsi. Oči upre v ljudi, ki so se zgrnili okoli njega, in govori:

»Kako lepo je tu pri njej in kako hladno ta vroči dan!«

Pozno zvečer govori z njo po telefonu.

»Katja,« pravi, »ljubim vas. Je mar smešno? Me poslušate? Vprašam vas: se vam ljubezen starca zdi smešna? Ne prosim za kaj velikega. Če ste vi nevihta, potem sanjarim samo o kaplji... Po telefonu je zelo težko govoriti slikovito. Me poslušate? Večer za večerom prebijete s Cvibolom. Zvečer svetijo zvezde. S Cvibolom sedite pod zvezdami. Da, da, videl sem. Ljubezen, zvezde... razumem. Ali Cvibol ve za čudovita imena zvezd? Vega, Betelgeza, Arktur, Antares, Aldebaran. Kaj se vam zdi smešno? Aldebaran, a? Že ves mesec sanjarim o tem, da bi šel z vami v kino. Pa mi vreme ni naklonjeno. Poletni večer so vam bolj pri srcu zvezde. Kako? Pa saj se lahko vreme poslabša. Tehnika še nima v oblasti vremena. Dajte Cvibolu sinjino, reke, zvezde, meni pa naklonite dež! Drži? Katja, telefoniram vam iz javne govorilnice. Priganjajo me. Trkajo na steklo in se mi pačijo. Tako, glejte, vas prosim za... Me poslušate? Če se bo jutri vreme obrnilo, če bo dež, ali bi šli tedaj z mano v kino? Če ne bo zvezd?«

»Dobro. Če ne bo zvezd.«

Jutro je bilo čisto, brez oblčka.

Boemski je stal na ulici, kjer so delali trije stroji Buffalo. Na enem je bil Cvibol v počrneli modri majici.

»Vroče!« mu je zaklical Boemski.

»Vroče!« je odgovoril Cvibol.

Ne da bi bil spustil krmilo iz rok, si je z golim ramenom obrisal pot s sencà. Zelo vroče je bilo. Pravi pekel. Žar vroče smole, blisk medenastih delov, trušč radia.

Na hodniku so stala zijala.

»Vroče!« je še enkrat zaklical Boemski.

»Vroče!« je še enkrat odgovoril Cvibol.

V presledku med delom je Cvibol prišel k Boemskemu kadit.

»Kaj ste počeli snoči?« je vprašal Boemski.

»Sprehajal sem se.«

»S Katjo?«

»Da.«

»Kje?«

»Vsepovsod.«

»Je bil lep večer?«

»Da.«

»Zvezde?«

»Da.«

»Pa danes?«

»Se bom tudi sprehajal.«

Radio se vplete v pogovor.

Radio: »V centralni černozemski oblasti so bile obilne padavine. Centralno černozemsko oblast so zajele obilne padavine.«

Boemski: »Slišite?«

Cvibol: »Dobro, da so obilne.«

Radio: »Meteorološki podatki utemeljujejo upanje, da bo v bližnjih dneh prišlo do padavin tudi v moskovski oblasti.«

Boemski: »Slišite?«

Cvibol: »Dobro, da v bližnjih.«

Premor

Boemski: »Morebiti bo celo že danes deževalo.«

Cvibol: »Morebiti.«

Boemski: »In zvezd ne bo.«

Cvibol: »In vi boste šli s Katjo v kino.«

Boemski: »Pa ste mi pripravljeni odstopiti večer z dekletom, ki ga ljubite, zato da bi deževalo?«

Cvibol: »Da.«

Premor

Boemski: »Dež, ki je potreben republiki, vaši ljubezni pa ne.«

Cvibol: »Da, dež, ki je potreben republiki.«

Boemski: »Sijajno! Dajte mi roko! Zdaj se mi je začelo bližskati, kaj se pravi imeti razredni odnos do stvarnosti.«

In res, prikazal se je oblak.

Najprej se je prikazalo čelo. Široko čelo.

Bil je čelati oblak. Prilomastil je izza obzorja. Bilo je motovilo, ki je gledalo izpod čela. Iztegnil je velikanske šape, segel z eno nad aleksandrovske železniške postaje in se jel ustavljati: potem ko se je do polovice vzel nad mestom, se je obrnil, pogledal čez ramo in se počasi zavalil na hrbet.

Lilo je dve uri.

Potem se je skušalo zjasniti.

Potem — zmeren dež.

Zvečerilo se je.

Zvezd ni bilo.

Zdaj se je ulilo, zdaj prenehalo.

Boemski je kupil dve vstopnici za predzadnjo predstavo in šel čakati Katjo h Gogoljevemu spomeniku, kot je bilo domenjeno.

Ni prišla. Čakal jo je uro in četrt. In potem še četrt. Luže so se svetlikale. Dišalo je po zelenjavi. Na odprtem oknu so igrali na kitaro. Pobliskavalo se je.

Prišel je v uličico, se približal hiši, dragi njegovemu srcu. Tu je živela Katja. S podplatom je sunil v vrtna vrata. Šel je preko dvorišča in pušcal v blatu stopinje, globoke ko galoše. Ko je obšel krilo, je zagledal temno okno. Ni je bilo doma.

Spet je stopil na ulico in pričel hoditi gor in dol. Ustavil se je, se zamotal v pelerino in stal ko v ilustraciji: črn, piramidast, osvetljen s svetlobo iz oken.

Prišla sta izza vogala. Katja in Cvibol. Stopala sta, objeta kot grenadirja.

Zrastel je pred njima. Spustila sta se.

»Prevarali ste me, Katja,« je spregovoril Boemski.

»Ne!« ga je zavrnila Katja.

»Dež!« je pribil Boemski.

»Dež,« sta mu pritrdila.

»Zvezd ni bilo,« je ugotovil.

»Bile so.«

»Ni res. Niti ene ni bilo.«

»Midva sva jih videla.«

»Kakšne?«

»Arktur,« je razlagal Cvibol.

»Betelgeza,« je dodala Katja.

»Antares,« je našteval Cvibol.

»Aldebaran,« mu je pomagala Katja in se zasmejala.

»Še več,« je dejal Cvibol. »Videla sva zvezde južnega neba. Tam ni Aldebarana. Videla sva Južni križ...«

»In Magellanove oblake,« ga je podprla Katja.

»Kljub dežju,« je hitel Cvibol.

»Razumem,« je zatulil Boemski.

»Bila sva v planetariju,« je razložil Cvibol.

»Tehnika,« je vzdihnila Katja.

»Šel je dež, ki je potreben republiki,« je nadaljeval Cvibol.

»In nam,« je dodala Katja.

»In svetile so zvezde, potrebne nama,« je hitel Cvibol.

»In republiki,« je končala Katja. Prevedel Cene Kopčavar